

Nr 161.

Av herr **Törnkvist m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av kostnadsfri rättshjälp åt genom olycksfall i arbete skadade arbetare.

Åren 1907 och 1908 behandlade riksdagen, i anledning av motioner av hr K. Joh. Larsson, Göteborg, frågan om kostnadsfri rättshjälp åt arbetare som skadats i arbete. Vid 1907 års riksdag föreslog nämnde motionär, att »riksdagen ville besluta hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t behagade överväga och till nästkommande riksdag framlägga förslag om, huru medellösa, genom olycksfall i arbete skadade arbetare lämpligast skola beredas tillfälle att erhålla rättegångsbiträde, antingen genom riksförsäkringsanstaltens tjänstemän eller genom andra särskilt utsedda personer».

I anledning av motionen föreslog sammansatta stats- och lagutskottet, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära övervägande, huruvida icke riksförsäkringsanstaltens skyldighet att vid inträffade olycksfall i arbete avgiva utlåtande skulle kunna utsträckas. Hr Persson i Tällberg avgav emellertid en reservation i anslutning till motionärens yrkande. Båda kamrarna biföllo dock utskottsförslaget.

Detta beslut tillmötesgick emellertid i ingen mån motionärens syften, som voro att åvägbringa möjlighet för skadad arbetare att, oavsett fattigdom, tillförsäkra sig den fulla ersättning lagen om ersättning till följd av skada i arbete tillerkänner.

1908 återkom motionären och yrkade, att »riksdagen för sin del behagade besluta om tillsättande av fem rättegångsbiträden för tillhandagående av genom olycksfall i arbete skadade arbetare eller deras efterlevande, samt att till envar av dessa rättegångsbiträden beviljas ett anslag av 6,400 kr.». Statsutskottet, som behandlade denna motion, fann, att

»de fall, då tvist om ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete uppstår, synas alldeles icke vara så talrika, att en särskild tjänstemannakår för detta ändamål bör upprättas», och föreslog därför att riksdagen måtte avslå motionen. Herr Persson i Tällberg m. fl. reserverade sig och föreslog en skrivelse till Kungl. Maj:t med anmodan att »taga i övervägande, huru genom olycksfall i arbete skadade arbetare eller deras efterlevande lämpligast skulle beredas tillfälle att erhålla rättegångsbiträden». Vid ärendets behandling i kamrarna biföll andra kammaren för sin del med 100 röster mot 77, som röstade för utskottets avslagsyrkande, herr Perssons i Tällberg m. fl. reservation, varemot första kammaren utan debatt eller votering biföll utskottsutlåtandet. Frågan förföll sålunda återigen, och såvitt vi ha oss bekant har den icke sedermera blivit föremål för riksdagens prövning.

Då lagen om ersättning till följd av skada vid olycksfall i arbete år 1901 antogs, väntades av särskilt de talrika industriarbetare för vilka den skulle utgöra ett skydd, att staten nu på allvar tagit om hand deras olycksfallsersättningsfråga. Visserligen var man, och det med rätta, ytterst missbelåten med den alldeles för låga invaliditetsersättningen, liksom med den ringa dödsfallsersättningen, den långa karenstiden m. fl. brister i lagen, men man tröstade sig med att dessa brister inom en nära framtid skulle avhjälpas, något som emellertid ännu icke skett, även om man väl nu får hoppas att tidpunkten därför icke är alltför avlägsen.

Lagens antagande betraktades dock som ett steg på rätta vägen, och man trodde, att nu hade äntligen den tid kommit, då statens skyddande hand till verklig hjälp utsträcktes över de talrika industriens offer, för vilka den enskilde arbetsgivaren syntes ha mycket ringa intresse till övers. Erfarenheten visade emellertid snart nog att man hoppats för mycket. Den nya lagstiftningen blev ofta endast en på papperet nedskreven »rätt» för skadad arbetare eller dödad arbetares efterlämnade anhöriga att på rättslig väg av arbetsgivaren utkräva den ersättning lagen stadgade. Den lagstadgade ersättningens utbetalande synes nämligen i mycket stor utsträckning vara beroende på rättsinnehavarens större eller mindre förmåga att genom domstol göra sina krav gällande. Motionären av år 1908 pekade i sin motivering på en hel del belysande fall, vilka emellertid visst icke äro enastående, utan blott utgöra en blygsam samling exempel ur den stora mängd liknande, som arbetareorganisationer, yrkesinspektörer och andra känna till.

Det skulle vara oriktigt att förutsätta, att lagstiftarne av 1901 ville vid denna lags avfattande åt arbetsgivarne bereda ett kryphål, varigenom

de i stor utsträckning skulle kunna komma ifrån ersättningsanspråken. Emellertid blev verkan just denna, och det icke blott för arbetsgivarne, utan jämväl och kanske i ännu högre grad för vissa försäkringsbolag, enär arbetarens »rätt» är bunden dels av hans fattigdom, dels av bristande insikt i lagens bestämmelser. Under dessa omständigheter synes det vara lagstiftningens ovillkorliga plikt att tillse, det den antagna lagen efterlevs, genom att sörja för att skadad arbetare icke onödigtvis behöver belasta kommunernas fattigvård, utan tillförsäkras den ersättning lagen utlovar. Dessutom är det givetvis stridande mot lagens anda, att den ersättning som skall utgå till underhåll åt skadad arbetare eller åt efterlämnad familj i många fall helt eller delvis måste tagas i anspråk för processkostnader, varigenom ersättningens sociala och ekonomiska betydelse väsentligt förminskas. En ändring härutinnan är högligen av nöden.

Frågan är emellertid, hur staten på lämpligaste sätt och utan alltför stora kostnader skall kunna ordna denna viktiga angelägenhet. Motionären från 1907 och 1908 föreslog två alternativ, av vilka dock intetdera synes oss giva anvisning på en praktisk lösning. En kår av jurister, speciellt anställd för ändamålet, skulle måhända endast ytterligare tillkrängla det i och för sig ganska enkla problemet, och föga bättre torde andra hittills föreslagna utvägar vara.

En naturlig lösning av saken synes oss bäst kunna åstadkommas i samband med yrkesinspektionen, med vars verksamhet frågan om ersättning vid olycksfall har ett nära sammanhang. Yrkesinspektionen har en ganska vidsträckt befogenhet att i skyddshänseende ingripa mot yrkesidkare: den kan påkalla förbud mot driftens fortsättande, innan på förekommen anledning föreskrivna skyddsanordningar vidtagits, och lagen stadgar vidare straff för trots mot yrkesinspektionens föreskrifter. Yrkesinspektionens effektivitet skulle emellertid otvivelaktigt betydligt stärkas, om den dessutom ägde befogenhet att åt skadad arbetare eller dödad arbetares rättsinnehavare utkräva den ersättning lagen stadgar. Den allmänna föreställningen inom arbetarevärlden har redan tillagt yrkesinspektionen denna befogenhet, ty många äro de skadade arbetare som i sitt bekymmer vänt sig till yrkesinspektionen för att få hjälp och vägledning, ehuru även denna sista utväg visat sig otillgänglig. Vi tro dock att yrkesinspektörerna själva äro intresserade av att deras befogenhet utsträcker att omfatta även det område, där det gäller att vaka över att full ersättning tillerkännes en kanske på grund av försummelse mot yrkesinspektionens givna föreskrifter skadad arbetare. Hos arbetsgivarne skulle ett dylikt arrangemang också otvivelaktigt medföra en ökad självkontroll, enär de i högre

grad än nu allt för ofta är fallet skulle vinnlägga sig om det bästa skydd åt sina arbetare, oavsett inspektionens föreskrifter.

En annan följd av att lämna detta nya uppdrag åt yrkesinspektionen skulle förvisso bliva att processerna om olycksfallsersättning skulle väsentligt minskas. Mindre nogräknade arbetsgivare — och sådana finnas även bland de kapitalstarkaste bolag — liksom vissa försäkringsbolag se arbetareförsäkringen övertvägande som en affär och uppbjuda allt för att komma ifrån sina förpliktelser för billigaste pris. En sådan med olycksfallsersättningslagens anda alls icke överensstämmande trafik är möjlig på grund av skadad arbetares fattigdom och det nödläge, vari olyckan bringat honom. Mångfaldiga exempel finnas på arbetsgivares och försäkringsbolags oblyghet i dylika fall. För några år sedan inträffade t. ex. att ett försäkringsbolag bjöd en arbetare, som genom olycksfall fått arbetsförmågan nedsatt med 33 % — 89 kr. *i ett för allt*. Försöket strandade endast tack vare en intresserad person, som tog arbetarens sak om hand. Ett annat fall, då en arbetare genom olycksfall blev invalid — han förlorade synen — drogs inför domstol, emedan arbetsgivaren icke frivilligt ville utbetala lagenlig ersättning. Arbetaren fick slutligen sin rätt, men processen kostade, om vi minnas rätt, omkring 600 kr., en summa som den skadade aldrig vågat riskera, om han icke fått hjälp på enskild väg. Sådana fall skulle med all sannolikhet icke behöva ifrågakomma, därest arbetarens rätt garanterades av samhället. Arbetsgivare och försäkringsbolag skulle icke gärna i onödan processa mot staten och staten skulle naturligtvis icke öppna process mot bolag eller enskilda, med vilka det gick an att komma överens på annat sätt, liksom icke i de fall, där av arbetare påstådd rätt syntes yrkesinspektionen sakna fog. Lugnare och säkrare förhållanden på detta område än de nuvarande skulle bliva följden.

Härtill kommer en annan omständighet, som synes oss alltför litet beaktad vid tidigare behandling av denna fråga. Arbetarens ställning är i hög grad beroende av hans arbetsgivare, och detta beroende blir ännu större, när hans arbetskraft genom olyckshändelse blivit nedsatt. Mycket lätt ser arbetaren då bort ifrån den ersättning han borde ha, för att icke utsätta sig för risken att icke längre få behålla sin plats. Han vet, att om han får avsked, har han ytterst små utsikter att med sin nedsatta arbetskraft få anställning hos annan arbetsgivare. Framtida arbetslöshet vinkar för honom, om han ger anledning till missnöje med sig. Han frågar sin arbetsgivare, huru mycket han får i ersättning för skadan och tar ofta emot vad han får, utan att ens ett ögonblick förråda vetskap om att han icke fått sin rätt. Genom olyckan är hans utsikt till fram-

gång i livet väsentligen stängd, samhället har förlorat en kraft som måhända kunnat bli av betydelse, och någon ersättning som uppväger förlusten eller sätter honom i stånd att utveckla sig på annat område får han ej. Dylikt är olyckligt både för individen och samhället. Om arbetaren därför befriades från att »bråka» med arbetsgivaren om ersättningen och denna del av skyddslagstiftningen också infogades i yrkesinspektionens uppgifter, skulle ett nu för både arbetaren, det allmänna och de pliktmedvetna arbetsgivarne olyckligt missförhållande bliva avhjälpt.

Någon ny ämbetsmannakår skulle för detta ändamåls uppnående förvisso icke bliva erforderlig. Redan den nu inom yrkesinspektionen tillgängliga arbetskraften skulle i allt väsentligt kunna fylla de uppgifter gentemot arbetsgivare och försäkringsbolag, det här är fråga om. I de — säkerligen fåtaliga — fall, då process behövde tillgripas, utan att lämplig arbetskraft härför fanns tillgänglig, kunde utan svårighet tillfällig juridisk hjälp anlitas. I den mån arbetet på yrkesinspektörsexpeditionerna tilltager i omfattning eller av annan anledning nyanställning blir erforderlig, synes denna sida av inspektionens verksamhet kunna tillgodoses genom anställande av åtminstone någon eller några jämväl juridiskt bildade krafter, som bl. a. särskilt skulle ägna sig åt olycksfallsersättningsfrågor. Hur denna sida av saken bäst skall ordnas, torde i övrigt lättast ådagaläggas genom en kommande utredning. Vi ha här endast velat peka på de vägar till frågans lösning, som synas oss lättast framkomliga.

På grund av vad vi sålunda anfört tillåta vi oss hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om, huru genom statens försorg kostnadsfri rättshjälp i erforderliga fall må beredas genom olycksfall i arbetet skadade arbetare, antingen genom yrkesinspektionen eller på annat lämpligt sätt, samt för riksdagen framlägga de förslag, var till utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 5 februari 1915.

Algot Törnkvist.

J. A. Ingvarson.

C. G. Lindstam.
